

А.М. Домановський, С.Б. Сорочан

ДОСЛІДЖЕННЯ «ЦИТАДЕЛІ» ХЕРСОНЕСА ТАВРІЙСЬКОГО У 2009 р.

The article discusses the archaeological studies of the so-called «citadel» of the National Preserve of Tauric Chersonesos in 2009. Field research was directed to making topographic survey of the object, collecting the available material, the most interesting of which was a fragment of the Early Byzantine glass bracelet from the area of medieval thermae. The main task of work in the Archives of the Preserve was to adjust the existing drawings, plans, and schemes of buildings on the territory of «citadel» and further to make plans in accordance with the building periods.

Дослідження так зв. «цитаделі» у Національному заповіднику «Херсонес Таврійський» експедицією «Цитадель» Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна здійснювалося впродовж липня—серпня 2009 р. і мало на меті підбити підсумки попереднього багаторічного вивчення цієї пам'ятки експедиціями під керівництвом К.К. Косцюшко-Валюжинича, Р.Х. Лепера, К.Е. Гриневича, В.В. Борисової, І.А. Антонової, С.Б. Сорочана, а також спланувати майбутні розкопки на території цього об'єкта. У зв'язку з цим роботу було сконцентровано на двох головних напрямках: безпосередні польові дослідження «цитаделі» і опрацювання звітів попередніх експедицій у Науковому архіві заповідника «Херсонес Таврійський».

Польову роботу було скеровано на уточнення розмірів приміщень так зв. «преторія IX ст.», дослідженого експедицією під керівництвом С.Б. Сорочана, а також на перевірку точності нанесення його на загальний план-схему «цитаделі» шляхом здійснення топографічної зйомки. З цією метою територію «цитаделі» було очищено від рослинності, що дозволило здійснити необхідні обміри і уточнити «прив'язку» «преторія IX ст.» до інших будівель на території «цитаделі». Заодно здійснено моніторинг стану кладок стін будівель на території «цитаделі» з відповідною фотофіксацією (виявлено 14 проблемних ділянок стін

з розхитаною або обрушеною кладкою), збирання та аналіз підйомного матеріалу, випробування основних гербіцидів для стримування росту бур'янів, рекомендованих до використання у сільському господарстві («Раундап», «Лазурит»), прибирання сміття у башті Зенона (башта XVII) тощо.

Основну увагу було приділено території навколо «преторія IX ст.» і середньовічних терм, оскільки саме цей район, який безпосередньо прилягає до бровки нерозкопаної південно-східної ділянки «цитаделі», дав найбільше репрезентативний підйомний матеріал у вигляді фрагмента ранньовізантійського витого скляного браслета з металевою смужкою (непрозоре синє скло, довжина 1,5 см, діаметр 0,4 см) та уламків п'яти покрівельних цвяхів. Крім того, будівлі саме цього району зазнали найсуттєвіших ушкоджень, спричинених негодою, бур'янами, а також безвідповідальними діями туристів. Показовою є руйнація стінки однієї з середньовічних ванн, яка розхиталася й почала осипатися через те, що опинилася на стежці, самовільно протоптаній туристами через територію «цитаделі».

Особливу увагу приділено також квадрату-прирізці 2007 р. на південний схід від «преторія IX ст.», який було особливо ретельно очищено від рослинності з метою визначення місця розкопок у майбутньому польовому сезоні.

Препаратами «Раундап» і «Лазурит», на основі рекомендацій зі звітів попередніх дослідників «цитаделі», було оброблено приміщення ранньовізантійського преторія, частину гарнізонної базиліки, територію, що прилягає до куртини 21 біля башти ХІІ. Ефективність гербіцидів, застосованих для боротьби з бур'янами, можна буде оцінити в наступному сезоні, оскільки вони не дають миттєвого ефекту.

Робота у Науковому архіві заповідника «Херсонес Таврійський», передусім, мала на меті уточнення наявних креслеників, планів і схем будівель на території «цитаделі» для вкладання загального її плану-схеми. В архіві виявлено 25 планів та схем розкопок різного часу і зроблено спробу узгодити їх. На жаль, територія «цитаделі» досліджувалася, починаючи від кінця ХІХ ст., непослідовно, різними археологами у різний час та із застосуванням різних методик, зі значними хронологічними перервами в роботі експедицій. Крім того, археологи, які вивчали пам'ятки «цитаделі», ставили перед собою різні завдання, досліджували пам'ятки різних будівельних періодів, що значно ускладнює завдання вкладання цілісного її плану-схеми. Навіть останні за часом дослідники об'єкта, І.А. Антонова та С.Б. Сорочан, які ставили за мету комплексне дослідження пам'яток «цитаделі», не вклали відповідну схему, яка б охоплювала споруди всіх будівельних періодів.

Нарешті, як показав досвід, частина креслеників має певні похибки, що не дало змоги поєднати їх шляхом простого накладання. З метою уточнення цих планів здійснено додаткові обміри окремих будівель, їхню топографічну зйомку, що дозволило, зрештою, вкласти загальний план-схему розкопаної частини «цитаделі», якого досі не існувало. Цей план-схема є основою для створення окремих планів-креслеників «цитаделі» Херсонеса Таврійського за відповідними будівельними періодами.

За результатами археологічних досліджень складено перспективний план наукових робіт на наступні роки, який передбачає продовження розкопок на об'єкті, консервацію та реставрацію окремих будівель, розробку проектів оглядових майданчиків та екскурсійних маршрутів територією «цитаделі» з метою впорядкування руху туристів — відвідувачів Національного заповідника «Херсонес Таврійський».

